

MORTEN KJELLAND

Erstatningsrett

i et nøtteskall

GYLDENDAL

ERSTATNINGSRETT

I ET NØTTESKALL

MORTEN KJELLAND

ERSTATNINGSRETT

I ET NØTTESKALL

GYLDENDAL

© Gyldendal Norsk Forlag AS 2024

1. utgave, 1. opplag 2024

ISBN 978-82-05-49380-3

Omslagsdesign: Kristin Berg Johnsen

Sats: Type-it AS, Trondheim 2024

Brødtekst: Minion Pro 10/14,5 pkt

Papir: 90 g Edixion

Trykk: LOS Digital AS, Norge 2024

Alle henvendelser om boken kan rettes til

Gyldendal Akademisk

Postboks 6860, Pilestredet Park,

0176 Oslo

www.gyldendal.no/akademisk

akademisk@gyldendal.no

Materialet i denne utgivelsen er vernet etter åndsverkloven. Uten uttrykkelig samtykke er eksemplarframstilling bare tillatt når det er hjemlet i lov eller avtale med Kopinor (www.kopinor.no). Bruk av hele eller deler av utgivelsen som input eller som treningskorpus i generative modeller som kan skape tekst, bilder eller annet innhold, er ikke tillatt uten særskilt avtale.

Gyldendal vektlegger bærekraft når vi velger trykktjenester og papir.

Ta godt vare på boken, og om du ikke lenger skal ha den, gjenvinn den på riktig måte. Se www.gyldendal.no

Forord

Boken gir en elementærfremstilling av erstatningsretten. *Erstatningsrett i et nøtteskall* er først og fremst ment som en innføringsbok for jusstudenter, skrevet for å gi leseren en oversikt over og forståelse av hovedlinjene i faget. Boken kan også gi en innføring for advokater, saksbehandlere og andre som arbeider med erstatningsrett.

Systematikken er basert på min *Erstatningsrett – en lærebok*, men denne boken er forkortet og omskrevet sammenlignet med læreboken. Denne nøtteskallboken dekker ikke læringskravene i erstatningsrett ved Universitetet i Oslo fullt ut og erstatter derfor ikke hovedlitteraturens pensumfremstilling.

Av hensyn til nøtteskall-formatet er utvalgte dommer presentert nærmere, mens andre enten er summarisk angitt eller kun vist til ved referanser. Grunnleggende begreper som danner en rød tråd i boken, er forklart allerede i punkt 1.5. En del avgjørelser gjelder personskadeerstatning, og derfor har boken innledningsvis en liste med medisinske «ordforklaringer». Der forklares ord som i løpende tekst er merket med symbolet i. For å øke leservennligheten har jeg også utarbeidet en forkortelsesliste.

Boken har en tilhørende netressurs. Den inneholder fler-

6 FORORD

valgsoppgaver og lydbøker til hvert kapittel. Tilgang til disse får man enkelt ved å benytte QR-koden som er tatt inn i slutten av hvert kapittel. Nettressursen fungerer på alle digitale enheter og digitale flater, herunder mobiltelefon og nettbrett.

Jeg takker for utmerket bistand fra vitenskapelig assistent Emilie Goldhahn Oppheim, stud.jur. Nora Elise Lind-Iversen og stud.jur. Sofie Aambakk, som har bistått med tekstbearbeiding og korrektur.

Jeg vil også få takke forlagsredaktør Espen By Marhaug og tekstkonsulent Kristin Preus for konstruktivt, fleksibelt og profesjonelt samarbeid.

Spørsmål og innspill om feil eller annet som kan forbedres i boken, kan rettes til morten.kjelland@jus.uio.no.

Institutt for offentlig rett, Oslo, 3. september 2024

Morten Kjelland

Innhold

ORDFORKLARINGER	13
FORKORTELSER	15
KAPITTEL 1 INNFØRING I ERSTATNINGSRETTE	17
1.1 Hovedlinjer	17
1.2 Plass i rettssystemet	19
1.3 Erstatningsrettens fem delemner	21
1.4 Rettskilder – og enkelte metodeutfordringer	24
1.5 Grunnleggende begreper	28
1.6 Erstatningsrettens kronologi	30
1.7 Erstatningsrettslig relevant skade	30
KAPITTEL 2 GRUNNLEGGENDE HENSYN	34
2.1 Innledning	34
2.2 Gjenopprettelse (reparasjon)	35
2.3 Forebygging (prevensjon)	36
2.4 Andre hensyn	38
2.5 Samspillende argumentasjonslinjer	39
KAPITTEL 3 INTERNASJONALISERING	41
3.1 Innledning	41
3.2 EØS-erstatningsretten	42
3.2.1 Noen EU/EØS-rettslige begreper og prinsipper	42
3.2.2 Privat erstatningsansvar ved overtredelse av EU/EØS-regler	46
3.3 Ansvar ved brudd på menneskerettighetene	49
3.3.1 Generelt om erstatning ved EMK-krenkelser	49
3.3.2 Erstatning for EMK-krenkelser for nasjonale domstoler	51
3.3.3 EMDs kompetanse til å gi kompensasjon	54
3.4 Sammenlignende erstatningsrett. PETL og PEL	56

8 INNHOLD

KAPITTEL 4 DET ALMINNELIGE SKYLDANSVARET (CULPAANSVARET)	58
4.1 Innledning	58
4.2 Hensyn bak skyldansvaret	59
4.3 Hovedstruktur i culpanormen	61
4.3.1 Sentrale culpabegreper	61
4.3.2 En sammensatt helhetsvurdering	62
4.3.3 Culpanormens relativitet – og samspillende argumentasjonslinjer	64
4.4 Objektive culpaelementer	66
4.4.1 Brudd på handlingsnormer	66
4.4.2 Skadeevne	71
4.4.3 Risikoens synbarhet	75
4.4.4 Handlingsalternativer	76
4.4.5 Nytteverdien av skadehandlingen	79
4.5 Subjektive culpaelementer	80
4.5.1 Individuelle forhold hos skadevolder	80
4.5.2 Individuelle forhold hos skadelidte	82
4.6 Forhold som utelukker culpaansvar	85
4.7 Bevisvurderingen	88
 KAPITTEL 5 DET ULOVFESTEDE OBJEKTIVE ANSVARET	 90
5.1 Innledning	90
5.2 Historiske linjer	91
5.3 Ulike utforminger av ansvarsmodellen	94
5.4 Inngangsvilkårene	96
5.4.1 Ekstraordinær risiko	96
5.4.1.1 Generelt	96
5.4.1.2 Sammenligningsstørrelsene	97
5.4.1.3 Kvalifikasjonskravet (vesentlighetskravet)	101
5.4.2 Stadig risiko	102
5.4.3 Typisk risiko	104
5.4.4 Tilstrekkelig risikotilknytning	105
5.5 Helhetsvurdering	107
5.5.1 Oversikt	107
5.5.2 Pulveriseringsmomentet	108
5.5.3 Prevensjonsmomentet	109
5.5.4 Interessemomentet	110
5.5.5 Konkret rimelighet	111

KAPITTEL 6 LOVFESTEDE ANSVAR, MED VEKT PÅ BILANSVARET	113
6.1 Innledning	113
6.2 Mangfoldet av ansvarsgrunnlag – en oversikt	114
6.3 Bilansvaret	121
6.3.1 Oversikt	121
6.3.2 Bilansvarets EØS-dimensjon	122
6.3.3 Bilansvarslovens virkefelt	124
6.3.3.1 Skadebegrepet, bal. §§ 1 og 2	124
6.3.3.2 Motorvognbegrepet, bal. § 3	126
6.3.4 Nærmere om «gjer»-kriteriet	127
6.3.5 Begrensninger ut fra skadeobjektet, bal. § 5	132
6.3.6 Særregelen om kollisjoner i bal. § 8	133
6.3.7 Kort om personlig ansvar og regress	135
KAPITTEL 7 ANSVAR FOR SKADE VOLDT AV ANDRE	136
7.1 Innledning	136
7.2 Arbeidsgiveransvar	137
7.2.1 Generelt	137
7.2.2 Kravet om et arbeidsgiver–arbeidstaker-forhold	138
7.2.3 Skyldkravet	141
7.2.4 Arbeidsgiveransvarets rekkevidde	142
7.2.4.1 Tidsmessig sammenheng (tilknytningskrav 1)	142
7.2.4.2 Saklig sammenheng (tilknytningskrav 2)	144
7.2.5 Det offentlige arbeidsgiveransvar – enkelte presiseringer	147
7.3 Organansvar	151
7.4 Ansvar ved offentlig myndighetsutøvelse	153
KAPITTEL 8 ÅRSAKSVURDERINGENS UTGANGSPUNKTER	157
8.1 Innledning	157
8.2 Begrepsavklaringer	158
8.3 Samvirkende årsaker	159
8.3.1 Betingelsel læren. P-pille II (Rt. 1992 s. 64)	159
8.3.2 Stadfesting og presiseringer i nyere dommer	161
8.3.3 Ekvivalensprinsipp og solidaransvar	163
8.3.4 Forholdet til sårbarhetsprinsippet	165
8.4 Selvstendig virkende årsaker	169
8.4.1 Behovet for skreddersydde årsaksregler	169
8.4.2 Utvalgte årsakskonstellasjoner	170

10 INNHOLD

8.4.2.1	Flere ansvarshendelser	170
8.4.2.2	En ansvarshendelse og en hendelig begivenhet	173
8.4.2.3	Kort om overtallige årsaker	174
8.5	Generelt om bevis av årsakssammenheng	174
KAPITTEL 9 ERSTATNINGSVERNETS GRENSE		177
9.1	Innledning	177
9.2	Uvesentlighetslæren	179
9.3	Adekvanslæren	183
9.3.1	Generelt	183
9.3.2	Påregnelighetskriteriet	185
9.3.3	Nærhetskriteriet	189
9.3.4	Øvrige avgrensningsfaktorer	191
9.4	Tredjepartstap – enkelte presiseringer	193
9.4.1	Uegentlige tredjepartstap	193
9.4.2	Tredjepartstap og rene formuestap	197
KAPITTEL 10 GENERELLE UTMÅLINGSPRINSIPPER ..		203
10.1	Prinsippet om full erstatning	204
10.2	Prinsippet om berikelsesfradrag	205
10.3	Tapsbegrensningsplikt	207
10.4	Supplementsprinsippet	210
KAPITTEL 11 TINGS- OG FORMUESSKADER		212
11.1	Formuesskadebegrepet	212
11.2	Prinsippet om full erstatning	213
11.3	Tingsskader	213
11.3.1	Delskade	213
11.3.2	Totalskade	218
11.4	Rene formuesskader	220
11.5	Kort om regress	222
KAPITTEL 12 PERSONSKADER		224
12.1	Innledning	224
12.2	Inntektstaperstatning	225
12.2.1	Oversikt	225
12.2.2	Påført inntektstap	225
12.2.3	Fremtidig inntektstap	226
12.2.4	To standardiserte erstatningsordninger	229
12.3	Merutgiftserstatning	229

12.3.1	Oversikt	229
12.3.2	Begrepet «nødvendig og rimelig»	230
12.3.3	Eksempler på typer merutgifter	233
12.4	Hjemmearbeidserstatning	235
12.4.1	Innledning	235
12.4.2	En firetrinnsmodell for utmålingen	236
12.5	Menerstatning	238
12.5.1	Innledning	238
12.5.2	Vilkår	239
12.5.3	Utmåling	241
12.6	Oppreisning	243
12.6.1	Innledning	243
12.6.2	Strukturen i skl. § 3-5	244
12.6.3	Vilkår	245
12.6.4	Utmåling	247
12.7	Barneerstatning	249
12.7.1	Hovedlinjer	249
12.7.2	Gammel barneerstatning (skader påført før 1. mars 2018)	250
12.7.3	Ny barneerstatning (skader påført fra og med 1. mars 2018)	251
12.8	Forsørgertapserstatning	253
12.8.1	Oversikt	253
12.8.2	Kretsen av erstatningsberettigede	254
12.8.3	Den konkrete utmålingen	254
12.9	Kort om erstatning for tredjepartstap utenfor skl. § 3-4	257
12.9.1	Hovedregelen	257
12.9.2	Unntak – to grunnvilkår	258
12.10	Enkelte fellesspørsmål	259
KAPITTEL 13 SKADELIDTES MEDVIRKNING		262
13.1	Innledning	262
13.2	Medvirkningsvurderingens kronologi	263
13.3	Grunnleggende hensyn	264
13.4	Vilkår for avkortning	265
13.4.1	Skyld hos skadelidte	265
13.4.2	Årsakssammenheng – integrert i medvirkningskriteriet	267
13.5	«Kan»-vurderingen. Momenter og graderinger	268
13.6	Avkortningsteknikken	271
13.7	Presiseringer for ulike medvirkningstrinn	272
13.8	Identifikasjonsspørsmål	273

12 INNHOLD

KAPITTEL 14 LEMPING	276
14.1 Innledning	276
14.2 Hensyn	277
14.3 Lempingsvilkårene	278
14.3.1 Oversikt	278
14.3.2 «Urimelighetsregelen» i skl. § 5-2 første alternativ	278
14.3.3 «Rimelighetsregelen» i skl. § 5-2 andre alternativ .	281
14.4 Presiseringer av virkeområdet for skl. § 5-2	282
 KAPITTEL 15 FLERE SKADEVOLDERE. REGRESS	285
15.1 Forholdet til skadelidte – solidaransvar	285
15.1.1 Generelt om skl. § 5-3 nr. 1	285
15.1.2 Kravet om «samme skade»	287
15.1.3 Full dekning fra én skadevolder. Rettsvirkninger .	288
15.2 Forholdet mellom skadevolderne – regress	288
15.2.1 Generelt om skl. § 5-3 nr. 2	288
15.2.2 Helhetsvurdering og skjønnsmomenter	289
15.2.3 «Fordelingsteknikker»	290
 LITTERATUR	292
 FORARBEIDER	304
 LOVER	307
 RETTSAVGJØRELSE	313
 STIKKORD	324